

לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָר | הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א, רב ואב"ד מודיעין-עילית

תובנות והרהורים בנושא פרנסת בני התורה בא"י

לאחרונה קמו יוזמות להשקעה בשוק ההון באופנים שונים. כל היוזמות הללו, בנויות על חישובים כלכליים כאלו ואחרים, מבלי לתת את הדעת לכך שיטנו מהלך אחר וייחודי לגמרי, שעל פיו חי ציבור בני התורה מאז היותו כאן בארץ ישראל • כאשר באים לפנינו בעצות ותחבולות בעניין הפרנסה, חובה עלינו לבחון, האם אין אנו כורתים ח"ו את אותו אילן שממנו ניזון כל העולם

וטעם הדבר הוא כמו שאמר רשב"י לתלמידיו בדבר שאלתם: "מפני מה לא ירד מן לישראל פעם אחת בשנה? אמר להם אמשול לכם משל למה"ד למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקבל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. חזר וקבע לו בכל יום, חזר והקביל פני אביו בכל יום. אף ישראל וכו' נמצא כולם מכ"ו וונים לבם לאביהם שבשמים" (ילקוט"ש בשלח רס).

כדרגת השקיעות בתורה, דרגת זימון המזונות

עוד נמצאנו למדים מהנהגת השם במן, שאופן מציאת הפרנסה תלויה במידת ההתמסרות לעמל התורה, יחד עם דרגת הבטחון כפי שאמרו במכילתא: "לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן. הא כיצד? היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן אוכל ושותה, ומהיכן היה לובש ומכסה, לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן".

מבאר הנצי"ב, שיש שתי דרגות. ישנם ת"ח שכוחם בעיונה של תורה מתוך עמל ויגיעה, ו"כח העיון אי אפשר אם לא שמחזיקים את העמל בה בלי שום דאגת פרנסה". ומבאר העניין: "שעמל תורה בעומק העיון אי אפשר אלא בדעתא צלותא מפשטת מכל טרדה פרנסה, והדבר הזה נמצא ביותר באוכלי מן שהיו בטוחים במזונותיהם ולא נצטרכו לשום אדם אפילו לאיזה טובת הנאה".

אמנם יש ת"ח שהם בדרגה נמוכה יותר, ואף שגם להם מספק ד' את כל מזונותיהם, אלא שהם צריכים להזדקק לטובת אחרים.

שלוש דרגות בסיפוק מזונות האדם

על ירידת המן מבואר בגמ' יומא (עה ע"א): "צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו".

הנודע ביהודה (דרשות השלם, סי' סח) כותב שכפי שנהג הקב"ה במן, "כמו כן הוא בפרנסה ובעסקי האדם שלוש מדרגות", הוא מבאר שיש שלוש דרגות שונות בעסק התורה, ובהתאם לכך צורת זמינות פרנסתו: א. העוסק בתורה באופן מוחלט זוכה למצוא פרנסתו בלי טרחה כלל, כדי שישאר זמנו פנוי אך ורק לעסק התורה. ב. אלו שמרשים לעצמם לעסוק בעוד עניינים מחוץ ללימוד (ובמציאות של היום, הם אלו שעוסקים בהשקעות או בנדל"ן וכדו'), עליהם לצאת מחוץ למחנה כדי למצוא את פרנסתם, אך עדיין הקב"ה דואג להם שישאר להם זמן פנוי לעסק התורה. ג. אלו שעזבו לגמרי את עסקם בתורה, עליהם נגזר לשוטט ולטרור הרבה עבור פרנסתם.

כדרגת הביטחון כך סיפוק המזונות

את החלוקה ב"אוכלי המן" אפשר לבאר גם על פי דברי הבית הלוי (פרשת מקץ), דברים יסודיים ביותר בעניין ההשתדלות לפרנסה: "דהנה באמת התורה התירה לאדם ההשתדלות בצרכי

חובה עלינו לבחון, האם אין אנו כורתים ח"ו את אותו אילן שממנו ניזון כל העולם.

ארון הברית ו'צנצנת המן'

פרשת המן איננה מאורע שהסתיים לאחר ארבעים שנות מדבר, אלא נוגעת לחיינו אנו, לפרטיה ולדקדוקיה. שכן כתב הזוהר הק' (בשלח סא ע"ב): "אמר רבי שמעון כמה בני נשא מתזנין בהאי זמנא מניה, ומאן אינון, אלין חבריא דמשתדלי באורייתא יומי ולילי" וכו' - גם בימינו הת"ח היגעים בתורה יום ולילה מזונתם הם בגדר מן היורד מן השמים, וכפי שהביא רש"י (שמות טז, לב) על הציווי לשמור צנצנת מן לדורות, את אשר היה עם ירמיהו שבשעה שהוכיח את ישראל "למה אין אתם עוסקים בתורה?", והם ענו לו, "נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס?", ובתשובה הוציא ירמיהו את צנצנת המן שהיתה מונחת בקודש הקדשים לפני הארון - "ואמר להם בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו".

הרי שלצד ארון הברית - היא התורה הק', עומדת תמיד 'צנצנת המן'! וגם כשנגנז הארון אמרו חז"ל (יומא נב ע"ב): "משנגנז הארון נגנזה עמו צנצנת המן", ללמדנו ש'ארון הברית' ו'צנצנת המן' הן הינם תרי רעין דלא מתפרשי!

והם דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) ש"מי שני דבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעבדו... ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים... הרי זה נתקדש קודש קודשים ויהי ד' חלקו ונחלתו... וזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו". הרי שגם כיום המקבל על עצמו עול תורה, הרי הוא בבחינת קודש קדשים, והקב"ה מצמיד לו צנצנת המן המספקת כל צרכיו.

פרנסת עמלי תורה 'דבר יום ביומו'

אופן פרנסת עמלי תורה בדוחק ובצמצום, גם הוא יסודה בהנהגת ד' במן.

דרשו חז"ל (שמו"ר כה, ט), עה"פ: "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו" - הדה"ד 'ברוך ד' יום יום', אמר הקב"ה לישראל במדה שאדם מודד בה בה מודדים לו, אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקין בה יום יום... חייכם שאש"כ ביע אתכם לחם מן השמים יום ביומו... ולא עוד שאני מברך אתכם יום יום... וכשאתם עושים רצוני אני קורא אתכם העמוסים מני בטן, ומעמיס אני לכם כוס ישועות" וכו'. למדנו שאופן פרנסת עמלי התורה היא דוקא באופן של "דבר יום ביומו" כל יום ויום את מה שנצרך לאותו יום, ובשיעור קצוב עומר לגולגולת. ואין לדאוג דאגת מחר (ואדרבה, כאשר יצאו כמה ללקוט למחר, "וירום תולעים ויבאש" לא הועילו כלום בדאגתם).

לא להיות 'מחוסר אמונה'

אחד הציוויים שנאמרו במן, שאסור היה להשאיר מיום זה למחרת (שמות טז, יט). וכך היא הנהגת ד' עם ביותיו וכדאי' במכילתא: "כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מחוסר אמונה".

זה עשרות רבות בשנים, צועד עולם התורה בבטחה באופן מרשים ומפליא, כשרבבות בני התורה ממלאים את ספסלי בית המדרשות, ספונים באהלה של תורה כל ימיהם, אף שפרנסתם דחוקה ביותר.

אלא שמדי פעם עולם התורה עומד בפני התמודדות, אם מחמת היוקר המאמיר, או מגזירות כלכליות היוצאות מיד השלטון החרד מהגידול המבורך של הציבור החרדי בארץ ישראל.

ברם, הסכנה הגדולה יותר טמונה דווקא ביוזמות הבאות מבפנים, המציעות "פתרונות" למצוקה הכלכלית של ציבור בני התורה, ובעיקר לקראת נישואי הילדים. ועלינו לבחון היטב אם אין בהצעות אלו כדי לשמוט את הקרקע היציבה שעולם התורה עומד עליו זה עשרות בשנים, ואם עצם ההצעות הללו ושפת הפרסום והשכנוע של המפרסמים, אינו טומן בחובו שינוי חמור בתפיסת העולם של אברך ובן תורה - שהם סוד כל קיומנו והצלחתנו.

הנהגה שמביאה שפע

ראשית נבאר את השקפת מאורי הדור זיע"א שלאורם צועד עולם התורה המפואר, לקרוא לעם ד' להפקיר הכל למען לימוד התורה, ויציאה לדרך החיים ללא שום תוכנית - בבחינת "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" - דבר שהוא כנגד ההיגיון.

סוד זה מתגלה לנו עם לידתנו כעם ביציאה ממצרים, שכל מטרתה היתה קבלת התורה, כמו שאמר רש"י על הפסוק "וגם צידה לא עשו להם" (שמות יב, לט): "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו האין נצא למדבר בלא צידה אלא האמינו והלכו" וכו'.

ומבואר בנפש החיים (שער ב פרק ו), שהנהגה זו של ההליכה מתוך אמונה שלמה מבלי לחשוב על העתיד, היא דאת שמביאה את השפע על ישראל, שניזונים בזכות כן וכל העולמות כולם. וכאשר באים לפנינו בעצות ותחבולות בעניין הפרנסה,

גופו... ועיקר העניין י"ל דזהו כלל לאיש הישראלי, שיהיה לבו שוקט ובוטח בד', והא דהתירה התורה להשתדלות, הוא משום דלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הבטחון הגמור, ועל כן הותר לו ההשתדלות כדי שיהיה לו סיוע, שיגיע למדרגת הבוטח, וצריך כל אדם לחדש לו מלאכה ועסק כדי שיהיה נקל לו לבטוח בד'... וא"כ שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שוה בכל אדם, רק כל אחד לפי ערכו, דמי שיכול להגיע לבטוח במעט מלאכה אזי מה שירבה להשתדל יותר מכפי הנצרך לו לזה השיעור, כבר יחשב לו לחטא נגד מדת הבטחון, כי הרבה להלך אחרי ההשתדלות ולא בטח. ומי שבטחונו עדיין קטן משל חברו ויכול לעסוק במלאכתו יותר מחברו, עד שגם הוא יהיה יכול להשקט רוחו ולבו לבטוח בד', דעיקר בחינת הבטחון הוא השקטת רוחו ולבו להשליך על ד' יהבו' וכו', עכ"ל.

כך הוא גם בימינו, עמלי התורה שכל מעיינם הוא אך ורק לימוד בהתמדה ובעומק העיון, להם דואג הקב"ה למלא את כל צרכיהם מבלי שיצטרכו לטרוח כלל, וגם עוזר להם להשקט את רוחם שיהיה לבם בטוח בד' ואף לא יצטרכו לדאוג על פרנסתם. וכמאמר הגמ' (סנהדרין כו): "אמר עולא מחשבה מועלת לד', שנא' 'מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה'". וברש"י: "דאגת הלב על מזונותיו של אדם מועלת לשכח למודו. מפר ערומים - נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה".

'כוס ישועות' בנישואי הילדים

בסיום דברי המדרש שהובא לעיל, נאמר: "ולא עוד, אלא שאני מברך אתכם יום שיש בו קורא אתכם העמוסים יעמס לנו". וכשאתם עושים רצוני אני קורא אתכם העמוסים מני בטן ומעמיס אני לכם כוס ישועות" וכו'.

כוונת המדרש, שהפסוק בתהלים "ברוך ד' יום יום" מסתיים ב"יעמס לנו הק"ל ישועתנו סלה". וברש"י שם: "יעמס לנו - יתן לנו ישועה רבה, מלא עומס ככל אשר נוכל שאת". ועל כך מוסיף המדרש את הפסוק (ישעי' מ"ו ג'): "העמוסים מיני בטן הנשואים מיני רחם". ועוד מוסיף המדרש שהקב"ה מעמיס גם כן: "כוס ישועות" כמו שנאמר 'כוס ישועות אשא' וגו'.

והיינו, שכנגד העסק בתורה יום יום, שאנו עושים רצונו ומעמיסים על עצמנו את עולו ית"ש, כנגד זה הקב"ה, מע-מיס לנו כוס ישועות מיני בטן ועד זקנה ועד שיבה.

ובכלל הבטחה זו היא גם העזרה להשיא את הילדים, שהרי הקב"ה לוקח על עצמו לשאת אותנו מיני רחם עד זקנה! ורמז לזה מה שהזכיר המדרש את הפסוק 'כוס ישועות אשא' וגו', שיש הנוהגים לאומרו בברכת אירוסין ובברכת נשואין לפני הברכה על היין.

אך לאידך גיסא, עם ההבטחה שהקב"ה "יעמוס לנו" מטובו ושפעו "כוס ישועות", מדרכי הקב"ה הוא שהדבר עולה בקושי רב, וטעם הדבר גילה לנו הכתוב (דברים ח, ב'ג), לגבי המן: "וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ד' אלוקיך זה ארבעים שנה במדבר, למען ענותך לנסותך לדעת אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא, ויענך וירעיבך ויאכי-לך את המן". הרי שעם כל הישועה הגדולה של ארבעים שנות מדבר מבלי שנחסר מהם דבר, מ"מ הם חשו מעונים ורעבים, וכל זה כדי לנסותם.

ואכן מעידות רבבות המשפחות שזכו להשיא את כל ילדיהן, שבהסתכלותם על ארבעים שנות דאגתן ועיסוקן בנישואי הילדים, שבסיכומו של דבר הצליחו בס"ד ולא חסרו דבר, הגם שההתנהלות בשנים אלו היו באמת בקשיים גדולים ועיניו, אולם הידיעה שכך הוא מדרכי הבורא ית"ש למען נסותנו, ושכך היא הדרך המיועדת למקבלי עול תורה, הקלה והפיחה תקווה.

הרהורים

בשנתיים האחרונות התעורר פולמוס בקרב ציבור בני התורה, מה חובתו של אברך לדאוג כדי להשיא את ילדיו בעתיד. ישנם אברכים שקנו דירות זולות להשקעה, ישנם

שהרחיבו את ביתם ובנו יחידות דיור להשכרה, ומכל אלו יש כאלו שהצליחו בס"ד שהיה להם מי שהתעסק עם הנכ-סים ונשארו שקועים בלימוד.

לאחרונה קמו יוזמות להשקעה בשוק ההון באופנים שונים. אמנם, כל היוזמות הללו, בנויות על חישובים כלכליים כאלו ואחרים, מבלי לתת את הדעת לכך שישנו מהלך אחר וייחודי לגמרי, שעל פיו חי ציבור בני התורה מאז היותו כאן בארץ ישראל - שאברך צעיר עם בנותו את ביתו, הרי הוא יוצא לארץ לא זרועה בלי להצטייד בתוכניות כלכליות - וגם צידה לא עשו להם - אלא תולה את בטחונו בצור עולמים נותן התורה.

זאת מלבד שעצם הסגנון בו נעשית הפניה אל ציבור האברכים, טומן בחובו מסר שלילי, כביכול, הדרך בה צוע-דים לומדי התורה זה שבעים שנה ויותר - היא דרך נחשלת ומוטעית.

כל זה מערער את היסודות של עולם התורה, את ההבנה הבסיסית הקדושה - שכל המבנה של עולם התורה בארץ ישראל אין לו שום הגיון והתכונות טבעיות, וכך הוא מתקיים שנים רבות אך ורק בזכות ההליכה אחרי ד' 'במדבר בארץ לא זרועה' ומכאן נזיונים - לא רק בני התורה, אלא כל העולם כולו נזיון בזכות חנינה בני!

בנוסף לכך החלו במסע השמצות כנגד הגמ"חים שכביכול עושקים את הציבור וגובים מהם סכומים הגונים

ל"מחנתים בנקל".

וכי העומדים מאחורי הפרטומות הללו ישנו את המציאות? וכי הם יעזרו להקב"ה ויקלו מעליו את קושי הזיווגים ואת קושי המזונות?

הם כותבים על התכנית החדשה שהיא "באה לחולל מהפכה תודעתית בבית היהודי", ולהשקית את המצפון מקדמים בכותרת "שמטרתם שתורתנו תשאר אומנתנו גם כשנחתן את ילדנו". וכי עד עתה, כשאברך החל לחתן את ילדיו הוא פסק מלהיות מי שתורתו אומנתו?!

הם מתארים ב"כאב הגדול" שאברכים מבטלים תורה בריצה בין הגמ"חים, שהלחץ הכלכלי מוציא אותם מבימה"ד... - וכי הפתרון הוא שהם ילמדו אותם להיות אנשי עסקים... הרי החלפנו 'פרה בחמור'! וכי מעתה הם יהיו אברכים שתורתם אומנתם מבלי דאגות כלל, או שיהפכו לאנשי עסקים שמחשבתם טרודה כל היום במצב ההשקעות, שמטבע הדברים רצופה בעליות וירידות.

ומי יכול להבטיח שאלו שאכן יראו הצלחה בהשק-עותיהם, לא יתחילו להכניס ראשם ורובם בעולם החדש המבטיח להם רק הצלחה? (ולאידך, אם יאבדו את כל אשר להם, יהיו מבוהלים ולחוצים למלא את הבור מחולייתו שאיננה...)

גורו לכם מגשת אל הקודש, הישמרו לכם עלות בהר ונוגע בקצהו.

חסקנת הדברים

א. הדרך אשר הלכנו בה לאור רבותינו מאז התייסדות עולם הישיבות בארץ הקודש, היא הדרך נלך בה עד ביגו"צ בב"א.

ב. לא השתנה דבר מהבטחת ד' לפרנס עמלי תורה ללא צורך בהשתדלות מרובה.

ג. אכן "לא כל האדם שוין" וכפי שהעמיד מרן הבית הלוי, שיסוד מדת הביטחון "היא השקטת רוחו להשליך על ד' יהבו", ועפ"י זה נקבע שיעור ההשתדלות של כל אחד ואחד, ומה שראוי לזה אינו רצוי לזה, ומה שרצוי לזה אינו ראוי לזה. ויש לשקול בפלס מהי ההשתדלות הראויה לו, ובלבד שלא יפריז על המידה, ובאופן שלא יפריע לעסקו בתורה.

ד. מצות הלוואה תובעת את עלבונה, ומי שענינו בראשו יראה שלא להפסידה, מה גם שכבר הובטחנו שהיא מן הדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה.

כשלבסוף יוצאת מזה הלוואה שצריך להתאמץ להחזירה, כשמנגד מציעים רווחים גדולים בשוק ההון, ומנסים להפוך את המפקידים בגמ"חים לאנשים טיפשים.

להיכן הגענו? ! איפוא נעלמה מצוות הלוואה? איפוא נעלמה האמונה בדברי המשנה ושגמילות חסדים היא בכלל הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז, האם נכרתה האמונה לגמרי?!

בחנוכה שנה זו הופץ גליון מיוחד תחת הכותרת "מוסף מיוחד בנושאי כלכלה ופיננסיים לקראת שנת המס". לא מדו-בר בסוף השנה כשאנו מתכוננים לראש השנה שבו נקצבים עבורנו מזונות כל השנה, כשבאים להציע להתחזק בתפילה ובאמונה שפרנסה מן השמים, אלא מדובר בסוף השנה הלוועזית שבה מסדרים בעלי העסקים את ענייני המיסוי.

והשאלה הזועקת: מי הרשה לכם להפוך את כולנו לב-עלי עסקים? מי הרשה לכם להסיח את דעתנו בימי החנוכה המתייחיים בהארת התורה שבע"פ ויגיעתה, ולהחליפם בחשבונות והרהורים אסורים, וכל זאת בשם השאיפה